
Laura Bellini
У самому серці тиші
Пам'ять про колишнє кохання
не закриває серця для нового

У самому серці тиші

Пам'ять про колишнє кохання не закриває серця для нового

Laura Bellini

ROMANS

ISBN: 9788384902646

ALL-IN Rafał Płonkowski

ЗМІСТ

INTRO 4
Розділ 1 - Умови, яких не записали 11
Розділ 2 - Простір між двома людьми 22
Розділ 3 - Те, чого неможливо спланувати 35
Розділ 4 - Коли закінчуються безпечні теми 44
Розділ 5 - Право на власний крок 54
Розділ 6 - Перший поцілунок 63
Розділ 7 - Між пам'яттю та бажанням 72
Розділ 8 - Не просто сусід 82
Розділ 9 - Ризик, на який ми йдемо разом 91
Розділ 10 - Там, де починається близькість 102
Розділ 11 - Місце для двох 113
Розділ 12 - Межі спогадів 123
Розділ 13 - Ціна власних мрій 134
Розділ 14 - Правда, яку ми ще не вміємо вимовити 143
Розділ 15 - Усе, про що ми не сказали 152
Розділ 16 - Відстань, яка завдає болю 162
Розділ 17 - Власним голосом 171
Розділ 18 - Те, що залишається 179
Розділ 19 - Нам не потрібно вибирати 188
Розділ 20 - У самому серці тиші 198

INTRO

Першого ранку після приїзду на озеро Вігри мене розбудив звук, якого я не могла впізнати. Це був не пташиний спів і не шелест очерету, що колихався на вітрі. Хтось за стіною мого будинку грав на скрипці. Мелодія обривалася після кількох тактів, починалася знову, а потім завмирала, ніби музикант щоразу знаходив у ній щось таке, чого інші не мали права почути.

Я якийсь час лежала нерухомо, дивлячись на світлу смугу сонця, що перетинала стелю. У Варшаві мене будили автомобілі, трамваї та нетерплячі сповіщення на телефоні. Тут усе мало бути інакше. Я купила цей будинок саме тому, що між ним і найближчими будівлями росли старі сосни, а озеро починалося за кілька десятків кроків від тераси. Тиша була однією з небагатьох розкошів, які я вирішила собі дозволити, не пояснюючи нікому свого рішення.

Я підвелася, накинула лляну сорочку й відчинила вікно. Прохолодне повітря пахло вологим деревом, землею та водою. Скрипка озвалася знову. Цього разу мелодія була повільнішою, майже несміливою. Я ще не знала, чи хочу знайти людину, яка порушувала мій спокій, чи попросити її ніколи не припиняти грати.

На кухонному столі лежав мій план на найближчі три місяці. Чотири аркуші, списані дрібним почерком, графік перекладу французького роману та перелік робіт, необхідних для облаштування невеликої майстерні. Мені було п'ятдесят два роки, я мала професію, яка дозволяла працювати з будь-якого куточка світу, і достатньо

заощаджень, щоб уперше за довгий час не ухвалювати рішень під тиском обставин.

Я хотіла створити тут простір для роботи з текстами, папером і старими книжками. Проводити майстер-класи для людей, яким потрібно хоча б ненадовго відкласти телефони й пригадати, яким приємним може бути заняття, коли щось створюєш власними руками. Ця ідея визрівала в мені місяцями. Я не збиралася перетворювати її на велике підприємство. Кілька зустрічей, невеликі групи, жодного поспіху. І насамперед жодних партнерів, які вирішили б, що моє життя — це проєкт, який потребує вдосконалення.

О дев'ятій приїхала пані Гелена, місцева бібліотекарка, яка допомагала мені налагодити зв'язки з мешканцями. Вона принесла кошик здобних булочок і конверт із документами щодо запланованих занять.

— Маю для вас добру новину, пані Гражино, — оголосила вона, перш ніж я встигла заварити каву. — Знайшовся хтось, хто може допомогти з майстер-класами.

— Я нікого не шукала на допомогу.

— Знаю. Тому спочатку прошу мене вислухати.

Пані Гелена мала ту особливу ввічливу наполегливість, проти якої я не вміла боротися. Вона сіла за стіл і розгорнула переді мною буклет місцевого товариства. Я впізнала печатку фонду, до якого раніше зверталася щодо оренди додаткової зали.

— Є можливість отримати спільне фінансування занять. Ваша майстерня й майстерня сусіда могли б разом створити щось справді цікаве. Тільки заявку потрібно подати спільно, до кінця місяця.

— Сусіда?

У відповідь вона показала у вікно, в бік невеликої будівлі за смугою сосен.

— Єжи Вітека. Скрипкового майстра. Він розуміється на деревині, інструментах, реставрації. Колись працював у Кракові. Людина з характером, але порядна.

Я подивилася на будівлю, звідки раніше долинала музика.

— Це він сьогодні вранці грав?

— Найімовірніше. Іноді перевіряє звучання інструментів, перш ніж віддати їх клієнтам. Не всім це подобається.

— Мені не заважало, — відповіла я надто швидко.

Пані Гелена всміхнулася так, ніби почула значно більше, ніж я сказала.

Я не хотіла спільного проєкту. Двадцять вісім років ми з Адамом ділили квартиру, подорожі, рахунки, книжки й недільні сніданки. Навіть наші дрібні суперечки мали знайомий ритм, який я впізнала б із заплющеними очима. Коли три роки тому він помер, світ не розвалився на очах у всіх. Просто перестав відповідати моїм щоденним звичкам.

Найважчими були не свята й не річниці. Найважче виявилося купувати хліб, половина якого залишалася нез'їденою.

Будинок над Віграми мав стати місцем, де я більше не житиму лише з огляду на чиюсь відсутність. Тут я хотіла повернути собі власний ритм. Але й не збиралася вдавати, ніби минуле можна залишити у Варшаві разом із непотрібними меблями.

— Я можу з ним поговорити, — нарешті сказала я. — Але нічого не обіцяю.

— Саме це я й хотіла почути.

За годину я стояла перед дверима сусідньої майстерні. Вони були прочинені. Усередині пахло смолою, свіжоструганим деревом і міцною кавою. На полицях лежали невеликі інструменти, дерев'яні форми та музичні інструменти на різних етапах виготовлення. Крізь високе вікно проникало світло, у якому кружляв дрібний пил.

Чоловік, який стояв біля столу, обернувся лише тоді, коли я постукала по дерев'яному одвірку.

У нього було сивувате, трохи скуйовджене волосся, наче від самого ранку він не раз проводив по ньому пальцями. Рукави темної сорочки були підкочені, відкриваючи передпліччя, припорошені світлою тирсою. Він не справляв враження людини, яка особливо переймається тим, яке перше враження справляє. І все ж те, як він відклав інструмент і зосередив на мені увагу, змусило мене на мить забути заздалегідь підготовлену фразу.

— Гражина Міхальська, — представилася я. — Ваша нова сусідка.

— Єжи Вітек. Я здогадався.

Його голос був низький, трохи хриплуватий, але приємний. Він не відразу простягнув руку. Спочатку витер долоні полотняною ганчіркою, ніби наша зустріч заслуговувала на бодай трохи старанності.

— Пані Гелена прислала вас із пропозицією чи зі скаргою?

— Це залежить. Ви збираєтеся грати щодня о сьомій ранку?

Він поглянув на годинник, що висів над столом.

— Сьогодні я почав о сьомій двадцять.

— Тоді з пропозицією.

Він коротко, невимушено розсміявся. Цей сміх зовсім не пасував до зосередженого чоловіка, який щойно схилявся над інструментом. Він був теплим і напрочуд молодим.

Я пояснила справу з майстер-класами. Єжи слухав мене, не перебиваючи, спершись на край столу. Коли я згадала про графік і можливість фінансування, його обличчя стало серйознішим.

— Мене не цікавить підприємство, в якому хтось указуватиме, скільки часу мені дозволено стругати шматок дерева, — заявив він.

— А я не збираюся організовувати заняття, учасники яких дізнаватимуться про час їх проведення залежно від вашого натхнення.

Якусь мить ми мовчки дивилися одне на одного.

— Це може бути непроста співпраця, — зауважив він.

— На щастя, я ще на неї не погодилася.

Я перевела погляд на інструмент, що лежав на столі. Це була невелика скрипка без струн, гарного медового кольору. Єжи помітив мою зацікавленість і без зайвих слів відступив убік, щоб я могла підійти ближче.

На сусідній полиці стояла фотографія світловолосої жінки. Вона всміхалася комусь за межами кадру, тримаючи в руках букет польових квітів. Поруч лежала

стара темно-синя шовкова хустка. Я не запитала, ким була ця жінка. Однак Єжи помітив, куди я дивлюся, і на мить завмер.

Я знала цей мимовільний рух. Сама багато місяців машинально поправляла фотографію Адама на комоді, навіть коли вона стояла рівно.

— Гарне місце для роботи, — сказала я, повертаючи погляд до скрипки.

— Найкраще з усіх, які я мав.

— А озеро?

— Воно було тут задовго до мене. Намагаюся йому не заважати.

Я всміхнулася. Єжи придивився до мене уважніше, ніби саме тієї миті побачив у мені когось іншого, а не просто нову сусідку з документами.

— Вип'єте кави?

Мені слід було відмовитися. На письмовому столі чекали сто сторінок перекладу, а вдома майстер мав оглянути електропроводку. У мене був власний план, і за останні роки я навчилася розуміти, яке велике полегшення приносить його послідовне виконання.

Тим часом Єжи стояв переді мною з двома керамічними горнятками, терплячий і зовсім не збентежений моїм мовчанням.

— Одну чашку, — відповіла я. — Але потім нам доведеться поговорити про умови співпраці.

— Звичайно. Люблю знати, на що погоджуюся.

Ми сіли біля відчиненого вікна. З боку озера долинув пташиний крик, а вітер ворухнув аркуші, розкладені на

столі. Єжи притримав їх долонею й відсунув від мого горнятка. Це був дрібний, практичний жест, за яким не стояло жодного бажання справити враження.

Уперше за дуже довгий час мені захотілося розповісти незнайомій людині щось, чого я зовсім не планувала говорити.

І саме тоді я злякалася не його близькості, а власної готовності її прийняти.

Єжи подивився на мене поверх краю горнятка.

— Пані Гражино, щось сталося?

Я поглянула на його спокійне обличчя, на сиве волосся й руки, які щойно так обережно притримували мої аркуші. Подумала про Адама, про всі наші спільні роки й про те, як сильно не хотіла втратити навіть найменшої часточки того, що після них залишилося.

І все ж я сиділа навпроти чоловіка, з яким познайомилася лише кілька хвилин тому, і хотіла залишитися довше.

— Ні, — тихо відповіла я. — Здається, саме зараз щось починається.

Я не знала, чи він мене зрозумів. Навіть не була впевнена, чи сама розумію ці слова.

Знала лише одне: коли Єжи всміхнувся, я не відвела погляду.

І раптом постало запитання, якого я старанно уникала протягом трьох років: чи могла я дозволити собі покохати когось нового, не перестаючи любити чоловіка, якого втратила?

Розділ 1 - Умови, яких не записали

Наступного ранку я знайшла під дверима конверт. На ньому не було ні прізвища, ні адреси, лише старанно виведене слово «Сусідці». Усередині лежала невелика картка із зазначеним часом зустрічі, адресою будинку культури в сусідньому селі та припискою: «Прошу принести свій графік. Я принесу терпіння. Єжи».

Я двічі перечитала повідомлення, перш ніж дозволила собі всміхнутися. Востаннє чоловік запрошував мене на зустріч у такий незвичайний спосіб понад тридцять років тому. Адам іноді залишав мені записки між сторінками книжок, які я перекладала. Писав у них щось несерйозне, зазвичай про мою звичку працювати ночами. Одну з тих записок я досі зберігала в гаманці, хоча папір уже пожовк, а чорнило зблякло.

Я сховала повідомлення Єжи до кишені й вийшла на терасу. Озеро було гладеньке, сріблясте, майже нерухоме. Здалеку долинав приглушений звук човнового двигуна. Попереду на мене чекали дві години роботи над перекладом, але думки вперто поверталися до вчорашньої розмови. Не до самої пропозиції провести майстер-класи. Радше до того, як Єжи слухав, не поспішаючи з відповіддю й не намагаючись заповнити кожну паузу власним голосом.

Я не пам'ятала, коли востаннє тиша в присутності іншої людини здавалася мені такою природною.

Зустріч призначили на одинадцяту. Я приїхала на кілька хвилин раніше, за давньою звичкою. Будинок культури містився у відреставрованій будівлі з червоної цегли. Перед входом стояли вазони з лавандою, а на

дошці оголошень висіли афіші занять із кераміки та зустрічей місцевого фотоклубу.

Єжи вже сидів за довгим столом, схилившись над ескізом. Коли я увійшла, він підвів голову й поглянув на годинник.

— Ви пунктуальна.

— А ви, схоже, не збиралися ризикувати й запізнюватися.

— Хотів підготувати аргументи, перш ніж мене почнуть допитувати.

Я поклала перед ним теку.

— Я теж підготувала запитання.

— Саме цього я й боявся.

На ньому була світла сорочка з підкоченими рукавами й темні штани. У світлі, що проникало крізь високі вікна, його обличчя здавалося втомленішим, ніж напередодні. Я помітила дрібні зморшки навколо очей і характерну звичку морщити чоло, коли він зосереджувався. Він не був вродливим у тому очевидному, рекламному розумінні. Проте в ньому було щось таке, через що мені хотілося розглядати його довше.

Прийшла пані Гелена, а разом із нею молода жінка, яка представилася Мартою, координаторкою місцевих культурних проєктів. Вона розклала на столі документи й пояснила правила фінансування. Товариство могло отримати кошти на цикл із шести зустрічей, присвячених традиційним ремісничим технікам. Умовою було поєднання щонайменше двох напрямів і відкритість занять для мешканців регіону та невеликої групи гостей.

— Пані Гражина працює з книжками й текстами, пан Єжи — з музичними інструментами, — сказала Марта. — Ми подумали про майстер-класи, які поєднували б папір, дерево й музику.

— Книжки — це не лише робота з текстом, — м'яко уточнила я. — Я хотіла б показати також традиційні способи палітурної справи, зшивання зошитів, добору матеріалів. Учасники мають піти звідси з чимось, що справді зробили власноруч.

— Погоджуюся, — озвався Єжи. — Але я не дозволю стороннім людям користуватися інструментами, з якими вони не вміють поводитися. Можемо підготувати безпечні заготовки для обробки, а складніші операції покажемо самі.

Я поглянула на нього зі схваленням. Не сподівалася, що ми так швидко знайдемо спільну мову. Однак потім Марта перейшла до графіка.

— Пропонуємо дві зустрічі на тиждень, бажано по чотири години. Можемо розпочати в середині наступного місяця.

— Це надто рано, — сказала я.

— Це надто пізно, — одночасно заявив Єжи.

Пані Гелена зітхнула, а Марта невпевнено всміхнулася.

— Розумію, що ви перебуваєте на різних етапах підготовки.

Я дістала свій план. У ньому були позначені терміни здачі перекладу, ремонтні роботи й час, необхідний для облаштування майстерні. Єжи якийсь час розглядав аркуші, а потім посунув до мене власний ескіз.

На ньому був зображений невеликий дерев'яний предмет, схожий на раму, на якій можна натягувати нитки. Під малюнком містилися нотатки щодо розмірів і матеріалів.

— Я хотів би, щоб люди працювали зі справжніми предметами, — пояснив він. — Не з готовими наборами, де єдине завдання — прочитати інструкцію. Підготовка робочих місць забере в мене щонайменше три тижні, а потім потрібен ще час на випробування.

— Тобто, по суті, ви зі мною погоджуєтеся.

— Не зовсім. Я хотів би провести перші заняття ще до завершення всіх робіт у вашому приміщенні.

— Я не збираюся запрошувати людей туди, де зі стін стирчать дроти.

— Можемо скористатися будинком культури.

— А моя майстерня?

— Буде готова тоді, коли буде готова.

У його голосі не було ані краплі злостивості. Саме це дратувало мене найбільше. Єжи висловлював свої думки спокійно, ніби не помічав, що руйнує конструкцію, над якою я провела стільки вечорів.

— Пане Єжи, річ не лише в приміщенні. Я підготувала певну концепцію. Не хочу змінювати її тільки тому, що з'явилася можливість отримати гроші.

— Я теж не хочу, щоб гроші визначали якість того, що ми робимо.

Марта запропонувала перерву. Пані Гелена вийшла зателефонувати комусь з адміністрації, а ми залишилися самі.

Єжи закрив нотатник.

— Я вас розсердив.

— Ви помітили.

— Я цього не хотів.

— А чого хотіли?

— Перевірити, чи здатні ми працювати разом, не вдаючи, ніби маємо однакові ідеї.

Я сперлася долонями об стіл.

— Ми могли перевірити це не так публічно.

— Ваша правда. Вибачте.

Простота цієї відповіді позбавила мене бажання продовжувати суперечку. Єжи не виправдовувався й не намагався переконати мене, що я перебільшую. Він прийняв зауваження, а потім терпляче чекав.

— Скажіть мені одну річ, — озвалася я за хвилину. — Чому вам узагалі так важливі ці майстер-класи?

Він відкинувся на спинку стільця. Якусь мить здавалося, ніби він обмірковує кілька відповідей, але жодна не видається йому відповідною.

— Багато років я ремонтую інструменти, створені іншими людьми. Люблю свою роботу, але дедалі частіше до мене приходять ті, хто хоче лише якнайшвидше отримати назад справний предмет. Вони не знають, скільки часу потрібно, щоб дерево почало правильно звучати. Я хотів би показати їм сам процес, а не лише результат.

— Звучить розумно.

— Є ще дещо. Колись я пообіцяв, що навчатиму інших. Відкладав це так довго, що обіцянка почала нагадувати докір сумління.

Я не запитала, кому він її дав. Однак помітила, як він відвів погляд до вікна. Його обличчя набуло того самого виразу, який я бачила напередодні біля фотографії жінки в майстерні.

— Вам не обов'язково розповідати, — сказала я.

Він поглянув на мене з чимось схожим на вдячність.

— А ви? Чому саме тут?

Я могла розповісти про спокійну місцевість, нижчі витрати на життя або професійну незалежність. Усе це було б правдою, але не пояснило б нічого суттєвого.

— Останні три роки багато людей розповідали мені, що я повинна зробити зі своїм життям, — відповіла я. — Одні радили знову працювати на повну силу. Інші — подорожувати. Ще хтось пропонував продати квартиру й оселитися ближче до родини. Ніхто не запитав, чого насправді хочу я.

Єжи не перебивав.

— Коли я знайшла цей будинок, подумала, що могла б тут спробувати. Не почати все спочатку, бо це неможливо. Просто створити щось своє.

— І тому ви не хочете партнера.

— Саме так.

— Розумію.

Я відчула несподіване розчарування. Ніби його розуміння означало кінець розмови, а я зовсім не хотіла її завершувати.

— Але? — запитала я.

— Але співпраця не обов'язково означає, що ви віддаєте комусь своє життя.

Він промовив це без усмішки. У цих словах було щось особисте, щось, чого я ще не могла назвати.

Марта повернулася з документами. Вона запропонувала провести перші пробні заняття в будинку культури, а наступні — в наших майстернях, якщо ми обоє погодимося. Фінансування покривало б матеріали, страхування учасників і оплату праці викладачів. Залишалося визначитися з датою.

— Можемо почати з однієї показової зустрічі, — запропонувала я. — Не беручи на себе одразу зобов'язань щодо всього циклу. Перевіримо зацікавленість і наші можливості.

Єжи кивнув.

— За умови, що підготуємо її разом. Не хочу бути людиною, яка наприкінці вашої лекції покаже кілька інструментів.

— А я не збираюся роздавати учасникам аркуші, щоб їм було на чому записувати назви ваших різців.

Уперше ми всміхнулися одне одному в присутності інших.

— Отже, маємо відправну точку, — підсумувала Марта.

Ми домовилися протягом двох днів підготувати спільну пропозицію. Показове заняття призначили на останню суботу місяця. Остаточне рішення щодо всього циклу мали ухвалити лише після перевірки витрат і умов.

Коли ми вийшли з будинку культури, сонце вже стояло високо. Єжи зупинився біля моєї машини, тримаючи під пахвою нотатник.

— Ви справді вважаєте, що мої заняття можуть зводитися до демонстрації різців?

— Ні. Але підозрюю, що ви вважаєте мої книжки гарно зшитими аркушами паперу.

— У жодному разі. Якось мені довелося спробувати відремонтувати старий книжковий корінець. Результат мав такий вигляд, ніби книжка програла бій із їжаком.

Я розсміялася. Єжи якусь мить дивився на мене з явним задоволенням, а потім посерйознішав.

— Я хотів би вам дещо показати. Не сьогодні, якщо маєте інші плани. Завтра, у майстерні. Можливо, тоді нам буде легше визначити, що ми можемо зробити разом.

— Завтра о десятій у мене зустріч з електриком.

— Об одинадцятій?

— Об одинадцятій тридцять.

— Сувора перемовниця.

— Професійна деформація.

Він простягнув руку. Я потиснула її, очікуючи звичайного прощання. Його долоня була теплою, шорсткою від роботи, а рукостискання — впевненим, але ніжним. Він затримав мої пальці трохи довше, ніж вимагала ввічливість, а потім відпустив.

— До завтра, пані Гражино.

— До завтра, пане Єжи.

Дорогою додому я намагалася переконати себе, що думаю виключно про спільну справу. Виходило не надто переконливо.

По обіді зателефонувала моя подруга Ельжбета. Ми знали одна одну ще зі студентських років, і вона належала до небагатьох людей, які могли визначити мій настрій за тим, як я вимовляла «алло».

— Що сталося? — запитала вона майже відразу.

— Нічого особливого.

— Гражино, три роки я чула від тебе «все гаразд» таким тоном, ніби ти складала акт про пошкодження майна. Сьогодні ти звучиш інакше.

Я розповіла їй про заплановані майстер-класи, суперечку щодо графіка й сусіда, який, очевидно, не вважав мої таблиці найвищим досягненням людської цивілізації.

— А який він? — запитала Ельжбета.

— Упертий. Спокійний. Йому п'ятдесят шість років, він працює скрипковим майстром і вважає, що більшість проблем можна розв'язати терпінням.

— Я не просила біографію.

Я підійшла до вікна. Крізь соснові гілки було видно дах його майстерні.

— У нього приємний голос, — зізналася я. — І такий погляд, від якого мені трохи ніяково.

Ельжбета якийсь час мовчала.

— Ти ж знаєш, що можеш просто визнати когось привабливим?

— Знаю.

— Звучиш непереконливо.

Я притулилася чолом до прохолодного скла.

— Іноді мені здається, що якби я справді знову почала жити, то мусила б залишити Адама в минулому.

— А ти хочеш його залишити?

— Ні.

— То й не залишай.

Її відповідь була такою простою, що на мить я відчула злість. Потім зрозуміла: вона не намагається розв'язати за мене жодної проблеми. Лише нагадує, що не кожна зміна означає зраду того, що було.

Увечері я сіла працювати. Роман, який перекладала, розповідав про жінку, що повернулася до родинного будинку після багатьох років відсутності. Я зупинилася на реченні, яке описувало кімнату, повну речей, залишених покійною матір'ю. Автор написав, що спогади не займають місця, доки людина не починає зводити навколо них стіни.

Я переклала це речення, потім видалила й написала знову. Довго дивилася на екран, не знаходячи потрібного слова.

Зрештою закрила комп'ютер.

На комоді стояла фотографія Адама, яку я привезла з Варшави. Він усміхався, злегка примруживши очі, у своїй улюбленій темно-синій сорочці. Я провела пальцем по краю рамки.

— Не знаю, що роблю, — прошепотіла я.

Я не чекала відповіді. Давно навчилася розуміти, що її не буде.

Пізніше я вийшла на терасу. Над озером спускалися сутінки, а повітря пахло смолою й вологим листям. Із сусідньої майстерні долинало тихе постукування. Єжи, очевидно, досі працював.

На мить мені захотілося підійти, запитати, чи не потрібна йому допомога, або просто послухати його розповіді про дерево й музичні інструменти. Однак я зупинилася біля сходів.

Мені було п'ятдесят два роки, і я мала власний будинок. Мені більше не потрібно було доводити, що я розсудлива, або сприймати кожне спонтанне рішення як загрозу.

І все ж я повернулася всередину.

Наступного дня ми мали визначити правила співпраці. Я повторювала собі, що тільки це нас і пов'язує.

Але коли лягала спати, то думала не про майстер-класи й не про терміни. Я пам'ятала, як Єжи подивився на мене після нашої першої справжньої суперечки. Без образи, без потреби перемогти, ніби розбіжність поглядів була початком розмови, а не причиною відвернутися.

Я ще не знала, чи здатна впустити таку людину у своє життя.

Проте знала, що наступного дня збираюся перевірити, чи він так само добре вміє слухати, як і сперечатися.